

Foto: Odd Inge Teige

Bildene hennes gikk verden rundt

Anne Helene Gjelstad har utstilling i Wirumbrygga under Nordic Light. Fredag holdt hun foredrag for rundt 50 personer i galleriet i Innlandet kultur- og samfunnshus. Det betyr fullt hus i det lille lokalet. Dette var ett av fire foredrag på programmet denne dagen.

Av Odd Inge Teige

Oppdatert: 23.05.26 19:23
Publisert: 23.05.26 18:53

↗ Del

For abonnenter

På veggene henger bilder av gamle kvinner, slitte hender, fargerike skjørt, små kjøkken og spor etter liv der lite ble kastet og mye måtte bæres.

Fotograf Anne Helene Gjelstad viser prosjektet «Big Heart Strong Hands» i Wirumbrygga på Innlandet i Kristiansund. Bildene er tatt på de estiske øyene Kihnu og Manija, der hun gjennom mange år fulgte eldre kvinner som bar både håndverk, hjem og hverdagsliv videre.

Prosjektet har fått stor internasjonal oppmerksomhet. Bildene og boken er omtalt i blant annet BBC, The Guardian, Business Insider, The Daily Mail, Times of India, NRK Studio 2, RTL Life, og Expressen.

Likevel begynte ikke historien med store medier og internasjonale utstillinger. Den begynte med tekstil, håndverk og en fotografdrøm som ble lagt bort.

Ville bli fotograf

Gjelstad ville egentlig bli fotograf som ung, men fikk råd om å velge noe tryggere.

- Jeg ville bli fotograf, men ble frarådet det. Det var så vanskelig. Jeg fikk høre at jeg heller burde gå engelsklinjen og bli lærer, sier hun.

ANNONSE

I stedet gikk veien gjennom husflidsskole, Kunst- og håndverksskolen og 25 år som klesdesigner. Hun laget klær, strikkeoppskrifter og bøker, og jobbet med norske garnprodusenter. Hun forteller også at hun laget klær til dronningen og kostymer til Dolly de Luxe.

Foto kom tilbake fordi hun trengte bilder av egne strikkekolleksjoner.

- Jeg måtte etter hvert begynne å ta mine egne bilder, for jeg hadde ikke råd til fotograf. Jeg hadde jo foto i meg, så det begynte med at jeg måtte fotografere mine egne strikkekolleksjoner.

Da merket hun at noe løsnet.

- Jeg elsket jo å ta bildene.

Rundt 50 personer fulgte foredraget om «Big Heart Strong Hands» i galleriet på Wirumbrygga. Her blir Anne Helene Gjelstad introdusert av Elisabeth B. Bjerkestrand, som er vertskap på Wirumbrygga under samarbeidet med Nordic Light denne uka. Foto: Odd Inge Teige

Fant historien i Estland

Før hun ble fotograf på heltid, drev Gjelstad strikkeproduksjon i Estland i fem og et halvt år. På det meste hadde hun ti ansatte. Gjennom dette arbeidet ble hun kjent med landet, menneskene og håndverkstradisjonene.

På et nordisk strikkeseminar møtte hun kulturen på Kihnu.

- Jeg følte at jeg var i eventyret.

Senere dro hun på workshop med Morten Krogvold i Vågå. Det ble et vendepunkt.

- Det var noe mer enn bilder av en elg i solnedgang. Det var veldig mye mer man kunne gjøre. Jeg skjønnte at dette måtte jeg lære.

Anne Helene Gjelstads bok om de eldre kvinnene på de estiske øyene Kihnu og Manija er gitt ut på det engelske forlaget Dewi Lewis Publishing. Prosjektet har fått internasjonal oppmerksomhet og er blant annet omtalt av BBC og The Guardian. Foto: Anne Helene Gjelstad

Hun fortsatte på Bilder Nordic School of Photography og tok flere kurs. Da hun dro tilbake til Kihnu, trodde hun først at hun skulle lage en bok om håndverk. Så havnet hun i en begravelse.

En gammel kvinne var død, og seremonien foregikk på kjøkkenet hennes bare timer etter at hun hadde gått bort. Gjelstad fikk lov til å fotografere.

- Når jeg først får anledning, et privilegium, og blir betrodd noe sånt, kunne jeg ikke gi meg. Da var jeg i gang.

Da skjønte hun at prosjektet måtte handle om mer enn håndarbeid.

- Da handlet det om veldig mye mer enn håndverket.

Kvinnene gjorde alt på land

På Kihnu og Manija var mennene ofte på sjøen, på fiske, selfangst eller arbeid borte fra øyene. Kvinnene tok seg av hverdagen hjemme.

- Kvinnene har gjort alt på land. De har oppdratt barna, laget klærne, drevet gården og tatt vare på dyrene. Hvis traktoren ble ødelagt og mennene ikke var der, måtte kvinnene lære seg å reparere den, sier Gjelstad.

Hun ser tydelige linjer til kysthistorien i Norge.

- Det kan sammenlignes med den norske fiskerbonden og klippfiskkjerringene.

Derfor passer bildene godt i Kristiansund. Publikum ser gamle kvinner fra Estland, men historien ligger ikke langt unna Nordmøre. Også her har kvinner stått i arbeid som samfunnet var avhengig av.

I foredraget fortalte Anne Helene Gjelstad at hun elsket rykkene til kvinnene hun fotograferte, men ikke like mye sine egne. Med varme og humor fortalte hun om arbeidet med kvinnene på Kihnu og Manija. Foto: Odd Inge Teige

Rådet som endret bildene

Et viktig råd kom fra den amerikanske fotografen Mary Ellen Mark. Hun ba Gjelstad dra tilbake og fortelle hele historien, ikke bare fotografere ansiktene.

– Hun sa: «Du må inkludere soverommene deres. Du må fortelle hvilket landskap de bor i. Sitter du på kjøkkenet, så må du få med hele kjøkkenet.»

Det rådet endret prosjektet. Bildene viser ikke bare menneskene, men også rommene, sengene, kjøkkenene, veggene, klærne og detaljene rundt dem.

– Man må ta detaljbilder. Det viser kultur. Det viser tekstur. Det må med i et sånt prosjekt.

Les også

Folkekjær Kristiansund-favoritt til Normoria: – Har alltid blitt tatt imot enestående bra

Tok vare på det som var i ferd med å forsvinne

Gjelstad forteller om kvinner som hadde levd harde liv, men som bar seg med verdighet. En av dem var Ann, som hun møtte ute på jordet.

– Jeg møtte Ann på jordet sitt. Jeg har aldri klemt noen så myke kinn som hennes. Og se på hendene hennes, hvor vonde de er. Hvor hardt liv hun har hatt.

Året etter fikk hun komme hjem til Ann.

– Jeg er ganske sikker på at hun har fått en herregenser som en eller annen turist har lagt igjen. Vi må jo ta vare på dette her. Hun finnes jo ikke lenger.

En annen kvinne var Maria, kalt Mann. Gjelstad fotograferte henne først på kirkegården og spurte om hun kunne få bli med hjem.

– Jeg gikk bort og viste henne bildet og spurte om jeg kunne få være med hjem. Hun sa ja. Men før vi gikk, sa hun at snart var hun her.

Maria hadde mistet en liten sønn da hun som ung mor ble sendt ut for å hogge trær om vinteren. Et tre traff barnet og drepte ham.

– Hun ønsket hele livet at det var hun som hadde mistet livet og ikke sønnen.

Slike historier ligger under bildene. De viser ikke bare gamle kvinner i vakre klær, men liv med arbeid, tap, humor og styrke.

50.000 bilder

Arbeidet vokste til rundt 50.000 bilder. Gjelstad reiste tilbake mange ganger gjennom ti år. Til slutt ble det bok på det engelske forlaget Dewi Lewis Publishing.

Første opplag på 1.000 bøker ble solgt ut på åtte uker.

- Det er helt formidabelt.

Ella tar på seg de karakteristiske klærne som er en viktig del av Kihnu-kulturen. For Anne Helene Gjelstad ble klærne, rommene og detaljene rundt kvinnene like viktige som portrettene. Foto: Anne Helene Gjelstad

Hun er samtidig tydelig på at dette ikke var et prosjekt man lager for å tjene penger.

- Hvis jeg hadde tenkt budsjett, hadde jeg aldri laget den. Den har kostet meg masse penger. All tiden jeg har brukt, får jeg ikke igjen. Men jeg ville ikke stått over for alt i verden. Jeg ville gjort det om igjen.

BBC ringte

Da BBC ville lage film om prosjektet, ble Gjelstad overveldet.

- Når jeg får veldig viktige telefonsamtaler som er helt himmelfallende, må jeg gå og sove litt. Da de ringte og ville lage filmen, sa jeg: «Nå går jeg og legger meg. Dette kan jeg ikke tenke på.»

Filmen ble laget, og Gjelstad forteller at videoene er sett minst 275.000 ganger.

- Jeg tror ikke det er så mange norske fotografer som har fått det, egentlig.

Samtidig mener hun Norge ikke alltid har vært lettest å få oppmerksomhet i.

– Norge har vært et ganske slemt land å få omtale i. Så NRK Radio P2 var hjemme hos meg og lurte på hvorfor ingen i Norge gjorde noe med det når jeg var over hele verden.

Les også

Hells Angels-prosjektet skapte bråk på Nordic Light - nå er fotografen tilbake med ny utstilling

Les også

Folkeparken skole til festival i Slovenia: - Det føles utrolig godt

Elsker å lage bilder

I dag holder Gjelstad kurs og arbeider videre med egne kunstprosjekter. Hun bruker også digitale verktøy i kunstbildene sine, men er tydelig på skillet mellom kunst og dokumentar.

– Jeg bruker det kunstnerisk og til å gjøre redigeringen enklere hvis det er forsvarlig. Aldri dokumentariske bilder. Selvfølgelig ikke.

Hun er bekymret for at pressen skal bruke bilder laget av kunstig intelligens som erstatning for virkelige bilder.

– Det jeg synes er skummelt nå, er hvis pressen skal bruke illustrasjonsbilder laget av en datamaskin.

I Wirumbrygga handler det likevel først og fremst om kvinnene på Kihnu og Manija. Om hender, klær, rom og liv som ellers lett kunne blitt glemt.

Gjelstad sier det enkelt når hun får spørsmål om hva som driver henne.

– Jeg bare elsker å lage bilder.

Les også

Lager teater av Knudsen og Ludvigsen-låt

Les også

Norges første astronaut besøkte Kristiansund

Les også

Normoria-sjefen om Festiviteten: - Vi kan ikke være alt for alle